

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

УДК 94 (437+438) «1939/1944» Ш 77

І. О. Шніцер

ПРОЕКТ ЧЕХОСЛОВАЦЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ КОНФЕДЕРАЦІЇ В ЦЕНТРАЛЬНІЙ ЄВРОПІ ТА ПРИЧИНИ ЙОГО ПРОВАЛУ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У статті зроблено спробу дослідити проект чехословацько-польської конфедерації в Центральній Європі, який на початку Другої світової війни розроблявся представниками польського та чехословацького урядів в еміграції при активній підтримці Великобританії. Головну увагу автор приділяє поглядам та діяльності чехословацьких політиків (передусім Е. Бенеша), які були залучені до проекту чехословацько-польської конфедерації, а також тим проблемам, які стали на заваді його успішній реалізації – різне розуміння форми та сутності можливого альянсу, територіальні суперечки, відмінна зовнішньополітична орієнтація двох урядів тощо. Окремо висвітлено еволюцію поглядів радянського керівництва на можливість створення після війни конфедерації в Центральній Європі. Автор доходить висновку, що саме негативне ставлення до цієї ідеї Радянського Союзу й привело до провалу проекту чехословацько-польської конфедерації. Москва по суті змусила чехословацьких політиків відмовитися від можливого з поляками альянсу.

Ключові слова: Чехословаччина, Польща, федерація, конфедерація, переговори, Великобританія, Радянський Союз, Е. Бенеш.

Європейська ідея у роки Другої світової війни отримала новий імпульс розвитку. Політики і громадські діячі, багато з яких змушені були тікати від гітлерівської агресії і опинилися в еміграції, намагалися осмислити уроки війни та знайти таку форму після-

воєнного устрою Європи, яка запобігла б суперництву національних держав, усунула б міжнаціональні протиріччя та стала найкращим захистом проти можливої нової німецької агресії і також, якщо необхідно, проти радянської експансії. У цьому контексті заслуговує на увагу проект чехословацько-польської конфедерації, який передбачав перебудову регіону Центральної Європи на принципово новій основі.

Проект чехословацько-польської конфедерації вже не одне десятиліття перебуває в полі зору зарубіжних вчених, передусім чеських і польських. Вагомий внесок у вивченні цієї проблематики зробили Я. Немечек [13; 14], Е. Дурачинський [6; 10], М. Каміньський [11] та Р. Жачек [15]. Заслужують на увагу праці російських вчених В. Василенко [2; 3] та В. Мар'їної [7], у яких висвітлюються федеративні плани Великобританії щодо регіону Центрально-Східної Європи та ставлення СРСР до ідеї чехословацько-польського альянсу. В українській історіографії проект чехословацько-польської конфедерації до цього часу не став предметом спеціальних наукових досліджень. Цим, зокрема, і визначається актуальність теми даної наукової розвідки.

Метою даної статті є дослідити проект чехословацько-польської конфеде-

рація, який розроблявся чехословацьким та польським урядами в еміграції в роки Другої світової війни та з'ясувати головні причини його провалу. Автор також намагатиметься висвітлити вплив третіх країн, передусім Великобританії та СРСР, на зародження, еволюцію та занепад ідеї чехословацько-польського альянсу.

З початку Другої світової війни Великобританія приступила до розробки концепцій федерацій в Європі. Допомогти у цьому мало те, що Лондон був одним з головних центрів перебування урядів і політичних діячів багатьох окупованих нацистами країн Європи, представників прогресивних кіл європейської інтелігенції, де тривали дискусії щодо майбутнього Європи, зокрема, перспектив європейської інтеграції [5, с. 257]. Вже під час візиту польського міністра закордонних справ А. Залеського до Великобританії у жовтні 1939 р. йому було запропоновано підтримати британський проект центральноєвропейської федерації у складі Польщі, Чехословаччини та Угорщини [6, с. 354]. Однак оскільки Угорщина в цей час виступала союзницею нацистської Німеччини, і її майбутнє було не до кінця зрозумілим, даний проєкт поступово трансформувався в ідею польсько-чехословацької інтеграції. Таким чином, саме Великобританія в 1939 р. посприяла появі проєкту польсько-чехословацької федерації [2, с. 18].

Ідея створення федерації в Центральній Європі досить швидко здобула популярність у польських емігрантських колах. У 1939 р. голова уряду Польщі в еміграції В. Сікорський підтримав дану ідею, оскільки вважав, що подібний союз держав зміг би не тільки забезпечити домінуюче становище Польщі в регіоні, але й нейтралізувати вплив на нього Німеччини та СРСР. Згідно поглядів польського прем'єра, основою центральноєвропей-

ської федерації мав стати польсько-чехословацький союз. Саме тому В. Сікорський в 1939 р. виступив ініціатором встановлення польсько-чехословацьких відносин в еміграції. Допомогти у цьому полякам зголосилася Великобританія.

Перспектива входження Чехословаччини до складу федерації була схвально сприйнята її політиками в еміграції. Один із них, Я. Смутни, з цього приводу писав наступне: «До усіх цих планів ми ставимося в принципі позитивно, але лише за умови, що наша незалежність буде абсолютно такою ж, як незалежність інших держав, і що в будь-яку федерацію ми вступаємо по добрій волі та на умовах, аналогічних з усіма іншими європейськими державами» [12, с. 560].

Лідер чехословацького руху Опору Е. Бенеш вважав, що повоєнна організація Європи буде базуватися на рівновазі більш великих державних утворень, «достатньо сильних територіально, політично та економічно» [7, с. 289]. Згідно його поглядів, після закінчення війни Європа мала складатися із наступних частин: західноєвропейський блок у складі Великобританії, Франції, Бельгії та Голландії; децентралізована Німеччина «у формі вільної конфедерації»; ослаблена за рахунок втрати Середземномор'я та Африки Італія; Центральна Європа, ядром якої мав бути чехословацько-польський альянс; балканський блок (Югославія, Греція, Албанія, можливо, Румунія); Радянський Союз; північні країни; піренейські держави [16, с. 324-325]. Відзначимо, що майбутнє Угорщини та Болгарії для Е. Бенеша було незрозумілим. Єдине, що не викликало сумніву в політика так це те, що Угорщина повинна була після війни повернути усі землі, загарбані нею після 1938 р.

Власне ставлення до федерацій в повоєнній Європі Е. Бенеш сформував

наступним чином: «Для мене прийнятний певний вид федералізації. З тактичних міркувань ми поки що самі не говоримо про те, що хочемо і з ким хотіли б створити федерацію. Зачекаємо, допоки нам скажуть французи та англійці про те, що вони хочуть та як далеко мають намір зайти. Особисто я вважаю, що потрібно розпочинати з економічних, а не політичних питань. Я – за митну унію, але з відмінними митами для окремих держав з тим, щоб не було завдано шкоди чехословацькому сільському господарству або промисловості іншої держави. Я – за валютну унію в формі латинської унії зі збереженням самостійних національних банків, які будуть співпрацювати один з одним та разом створювати передумови і основу спільної фінансової політики. З політичної точки зору я – за союзні військові договори, які передбачають збереження самостійних національних армій та спільний генеральний штаб, який складався б з представників національних штабів і т.д. Це був би певний вид союзу держав (Staatenbund), а не державний союз (Bundesstaat)» [7, с. 288].

Показово, що Е. Бенеш схилився до більш обережної назви можливого союзу з поляками – «конфедерація *sui generis*». Роз'яснюючи згодом суть цього виразу, політик писав: «мова не йде про якесь «усталене поняття державно-правового союзу», а про підготовку нового союзу, форми якого могли б бути знайдені тільки в ході практики, в залежності від наших потреб і нових повоєнних відносин» [7, с. 289]. Іншими словами, чехословацький політик мав відмінні від поляків погляди на форму повоєнного союзу держав. Якщо поляки схилилися до федерації, яку в майбутньому планували розширити за рахунок сусідніх держав, чехословацький лідер в еміграції та його оточення виступали за конфе-

деративний союз. Тому не випадково у зарубіжній історіографії існують два терміни для позначення можливого чехословацько-польського альянсу в роки Другої світової війни – «конфедерація» та «федерація». Саме ці терміни використовували, відповідно, чехословацька і польська сторони. У даній статті ми використовуємо перший термін, оскільки головну увагу приділяємо поглядам та діяльності чехословацьких політиків, які були залучені до проекту чехословацько-польської конфедерації.

Розпочинаючи переговори з представниками польського уряду в еміграції Е. Бенеш та його оточення переслідували кілька цілей. По-перше, планували використати ідею конфедерації з поляками в переговорах з Францією і Великобританією з тим, щоб отримати від них статус чехословацького уряду в еміграції [3, с. 92]. По-друге, чехословацько-польське примирення мало посприяти міжнародно-правовому визнанню континуїтету Чехословаччини та відновленню держави в домюнхенських кордонах 1938 р.

18 листопада 1939 р. відбулася особиста зустріч чехословацького лідера Е. Бенеша з польським прем'єром В. Сікорським. Її результатом стала спільна заява політиків про можливість співпраці Чехословаччини та Польщі в рамках союзу держав. Однак самі переговори щодо форми та конкретних політичних, економічних та культурних аспектів повоєнного чехословацько-польського альянсу розпочалися тільки влітку 1940 р. У ході переговорів стало очевидним, що чехословацькі політики є прибічниками більш вільних відносин між суб'єктами союзу (виступали за конфедерацію), а ніж їх польські колеги (виступали за федерацію). Непорозуміння між учасниками переговорів виникли також внаслідок того, що Е. Бенеш бачив союз-

ницею Польщі Чехословаччину як єдине ціле, у той час як в польських урядових колах говорили про можливість створення трьохчленного польсько-словацько-чеського союзу.

Польські політики у цей час підтримували досить тісні контакти з колишнім чехословацьким прем'єром М. Годжою, який у роки Другої світової війни відкрито виступив на підтримку ідеї надання Словаччині широкої автономії у складі відновленої Чехословацької республіки. Це суперечило поглядам Е. Бенеша та стало причиною його конфлікту з колишнім прем'єром. Знаючи про це, поляки, тим не менше, заявляли про готовність й надалі «зберігати тісні контакти з групою Годжи та підтримувати словаків, аби вони отримали від чехів ті поступки, які б задовольнили їх національні вимоги» [14, с. 101].

Словацьке питання було не єдиним подразником у чехословацько-польських відносинах. Суперечки між двома сторонами переговорів викликали й питання Тешинської області та Яворина. Ці території після Мюнхену відійшли до Польщі, і вона планувала зберегти їх за собою й після війни, що явно йшло врозріз із поглядами представників чехословацької влади в еміграції, які виступали за відновлення домюнхенських кордонів Чехословаччини. Суперечки між Чехословаччиною та Польщею викликало й відмінне ставлення двох держав до СРСР. Якщо Е. Бенеш вважав не можливим створення чехословацько-польської конфедерації без згоди Москви, то представники польського емігрантського уряду воліли не зважати на позицію Радянського Союзу. Тим паче, що до червня 1941 р. Польща знаходилася в стані війни з СРСР та планувала повернути собі усі окуповані Москвою території. Чехословацькі політики не бажали втручатися у конфлікт Польщі

та СРСР, оскільки дотримувалися думки, що шансів на відновлення довоєнних польсько-радянських кордонів не має. Е. Бенеш, наприклад, вважав, що полякам варто погодитися на встановлення кордону згідно етнічного принципу, тобто по «лінії Керзона» [7, с. 290].

11 листопада 1940 р. була видана спільна Декларація польського та чехословацького урядів. У ній вони заявляли про те, що «Польща та Чехословаччина, раз і назавжди закриваючи період попередніх взаємних звинувачень і суперечок та беручи до уваги схожість їх головних інтересів, повні рішучості по закінченні нинішньої війни як незалежні та суверенні держави вступити в ближче політичне та економічне об'єднання, яке б стало основою нового порядку в Центральній Європі та гарантією її стабілізації... Обидва уряди сповнені рішучості вже відтепер між собою тісно співпрацювати заради захисту їх спільних інтересів та підготовки до майбутнього об'єднання двох країн» [9, с. 98]. Водночас уряди Чехословаччини та Польщі висловлювали надію, що до їх співпраці, не очікуючи закінчення війни, приєднаються й інші держави Центральної Європи. Показово, що характер та форма майбутнього чехословацько-польського об'єднання в декларації жодним чином не конкретизувалася.

Після оприлюднення декларації розпочали роботу змішані чехословацько-польські комісії: три по поточним питанням (зовнішньополітичним, інформаційним та військовим) та п'ять по питанням майбутньої співпраці (політико-правовим, фінансово-економічним, військовим, соціально-політичним та культурно-політичним). У січні 1941 р. був створений координаційний комітет, завданням якого було узгоджувати роботу усіх восьми комі-

сій. Політики та військові Чехословаччини та Польщі, які працювали у змішаних комісіях, активно обговорювали проекти рішень в області конституції, організації збройних сил, валюти, митниці та ін. Але конкретних рішень по більшості питань так і не було прийнято. Поляки під час переговорів робили акцент на необхідності розбудови військово-політичного союзу, а чехословаки – на розробці економічних аспектів об'єднання. На думку історика В. Василенко, така відмінність була обумовлена прагненням обох сторін до лідерства у майбутньому союзі [3, с. 94].

24 вересня 1941 р. під час роботи другої конференції восьми європейських урядів окупованих країн за участі британського міністра Е. Ідена та посла СРСР в Лондоні І. Майського делегації Чехословаччини та Польщі вкотре заявили про свої наміри створити після закінчення війни чехословацько-польську конфедерацію [9, с. 98]. Передбачалося, що вона посприє становленню нового, демократичного ладу в Європі. Недарма 24 лютого 1942 р. в урядовій декларації голови Ради Міністрів польський прем'єр-міністр В. Сікорський наголошував: «Федеративні блоки націй, створені раціонально та цілеспрямовано на території Європи, запровадять і забезпечать новий порядок та захистять світ від небезпеки війни» [9, с. 99].

Зміна співвідношення сил на міжнародній арені, зумовлена вступом Радянського Союзу у війну проти гітлерівської Німеччини, згубно вплинула на реалізацію проекту чехословацько-польської конфедерації. Радянський фактор поступово перетворився на важливий чинник міжнародних відносин. Тому не дивно, що коли у грудні 1941 р. розпочалися британсько-радянські переговори, британський міністр закордонних справ Е. Іден ін-

формував членів радянської делегації про можливість створення федерацій в Європі після закінчення Другої світової війни [1, с. 34-35]. Більше того, у наступні місяці офіційний Лондон намагався заручитися підтримкою радянського лідера Й. Сталіна у питанні створення чехословацько-польської конфедерації.

Погляди Радянського Союзу на дане питання пройшли певну еволюцію. У грудні 1941 р. під час переговорів з Е. Іденом радянський лідер підкреслив, що «не мав би заперечень проти створення тих чи інших державних федерацій», маючи на увазі регіон Центральної Європи [8, с. 40]. Однак впродовж першої половини 1942 р. позиція Москви щодо цих британських планів набула відверто вираженого негативного характеру [4, с. 109]. Радянське керівництво розглядало федеративні проекти в Центральній Європі як спробу західних держав відродити «санітарний кордон» між СРСР та Західною Європою.

Позиція СРСР щодо створення чехословацько-польської конфедерації спровокувала нові проблеми у відносинах Чехословаччини та Польщі. Е. Бенеш вважав, що Радянський Союз буде домінувати в післявоєнній Центральній Європі, а тому намагався отримати його згоду на створення чехословацько-польської конфедерації. Натомість польський лідер В. Сікорський схилився до думки, що радянська держава, нехай і не буде переможена Німеччиною, але вийде з війни сильно ослабленою. Відтак політик у даному питанні розраховував виключно на підтримку західних союзників. Як наслідок, під час переговорів Е. Бенеша з В. Сікорським 20 травня 1942 р. суперечки між потенційними союзниками спалахнули з новою силою. В. Сікорський відкрито дорікнув Е. Бенешу за те, що той слухає «накази Москви». У від-

повідь чехословацький лідер заявив, що з наявного у нього досвіду він не може орієнтуватися виключно на англосаксонські держави, а відтак «ми будемо вести себе обережно та чекати конкретних результатів війни» [7, с. 334].

Травнева зустріч лідерів Чехословаччини та Польщі поставила під сумнів можливість вирішення усіх спірних питань, що стояли на заваді створенню чехословацько-польської конфедерації. Тим паче, що станом на 1942 р. жодна зі сторін так і не дозріла до інтеграції, а самі переговори про створення конфедерації виконали своє тактичне завдання. Як відзначає польський дослідник Р. Стемповський, тактичне значення проекту федерації (чи конфедерації) виходило за межі зовнішньої політики та проявлялося в тому, що федералізм являв собою привабливу формулу, яка збагачувала пропаганду ідеї державної незалежної та зміцнювала легітимізацію центру державної влади в еміграції [9, с. 103]. Аналіз діяльності чехословацького та польського урядів в еміграції дає підстави стверджувати, що федералізм як тактичний компонент значно більше проявився в політиці Е. Бенеша, й слабше – у В. Сікорського.

Тим часом тиск Москви на Чехословаччину наростав. 9 червня 1942 р. під час зустрічі Е. Бенеша з народним комісаром Закордонних справ СРСР В. Молотовим серед іншого було обговорено й питання створення чехословацько-польської конфедерації. Зокрема В. Молотов запитав у Е. Бенеша, як він розуміє цю конфедерацію. На це президент Чехословаччини відповів, що «за жодних обставин ця конфедерація не буде спрямована проти СРСР, що це всього лише намагання Чехословаччини використати сусідство з Польщею для зміцнення свого становища в Центральній Європі» [7, с. 336-337]. Радянський дипломат залишився за-

доволений такою відповіддю, але зауважив, що «в польських колах є особи, у яких ще сильні антиросійські настрої та проявляється тенденція до використання польсько-чехословацької конфедерації проти СРСР». Е. Бенеш погодився з тим, що такі особи серед поляків є, але Чехословаччина не піде на створення конфедерації без виконання двох головних умов: демократизація Польщі та врегулювання усіх її спірних питань з СРСР. У будь-якому випадку, як відзначав Е. Бенеш, конфедерація стане реальністю тільки після звільнення обох держав та в умовах демократичного обговорення цієї конфедерації. Також у радянській версії запису розмови Е. Бенеша з В. Молотовим наводилися слова президента Чехословаччини про те, що якщо йому доведеться «обирати між Польщею та СРСР, то він, безумовно, обере СРСР» [7, с. 337]. Відзначимо, що у чехословацькій версії запису вищезгаданої розмови ці слова президента відсутні.

30 жовтня 1942 р. СРСР сформував Е. Бенешу свою позицію щодо чехословацько-польської конфедерації наступним чином: «1) радянські кола в Москві проти політики вашої конфедерації з Польщею та вважають, що це ускладнило б ситуацію... 2) радянський уряд спостерігає за вашими переговорами з Польщею та вивчає те, що ви до цього часу зробили і робите». На це Е. Бенеш відповів, що «... питання конфедерації у ваших руках. Якщо Ви погодитесь, вона буде, не погодитесь – не буде» [7, с. 341]. Як вірно відзначає історик В. Марьїна, президент Чехословаччини був готовий заради добрих відносин з СРСР пожертвувати конфедерацію з Польщею [7, с. 341].

20 листопада 1942 р. чехословацький міністр закордонних справ Я. Масарик інформував Е. Ідена про те, що без згоди СРСР його країна не піде на створення чехословацько-польської

конфедерації. Натомість він запропонував укласти чехословацько-польських союзний договір та просив Е. Ідена підтримати цю ідею. Той погодився, і вже невдовзі Великобританія ініціювала початок переговорів щодо його укладення. Однак переговори дуже швидко зайшли в глухий кут через Тешинське питання. Поляки вважали дану область своєю та небажали йти на жодні поступки чехословацькій стороні.

Показово, що Е. Бенеш інформував Москву про переговори чехословацької делегації з поляками, оскільки як сам говорив: «не хоче робити нічого такого, що йшло б в розріз з інтересами Радянського Союзу, з яким Чехословаччина мала і хоче мати хороші відносини» [7, с. 342]. Своєрідним доказом цьому була ідея укладення чехословацько-радянського договору про дружбу та співробітництво.

Цікаво, що навіть після цього польська влада не залишала надій на реалізацію проекту федерації. Наприкінці лютого 1943 р. польський міністр закордонних справ Е. Рачинський під час свого виступу на Бі-Бі-Сі заявив про намір польського уряду в еміграції створити федерацію держав в Центральній та Південно-Східній Європі, «від Середземного до Чорного і Балтійського морів» [3, с. 95].

12 грудня 1943 р. був підписаний Договір про взаємну допомогу та повоєнну співпрацю між Чехословаччиною та СРСР. Його зміст задовольняв чехословацьких політиків тим, що носив чітку антинімецьку спрямованість та за сприятливих обставин міг бути трансформований у тристоронній. У той же час чехословацько-радянський договір остаточно поховав проект чехословацько-польської конфедерації. Нове співвідношення сил на міжнародній арені робило його не актуальним та не вигідним, передусім для Чехословаччини.

Отже, у роки Другої світової війни в силу об'єктивних та суб'єктивних причин чехословацьким та польським урядами в еміграції при активній підтримці Великобританії був ініційований проект створення чехословацько-польської конфедерації в Центральній Європі. Однак його реалізація наштовхнулася не тільки на низку проблемних питань у двосторонніх чехословацько-польських відносинах, але й на відмінну зовнішньополітичну орієнтацію двох держав. Остаточний провал проекту конфедерації був зумовлений негативним ставленням до нього Радянського Союзу, який по суті змусив чехословацьких політиків відмовитися від можливого з поляками альянсу.

Література

1. Английский проєкт соглашения. 16 декабря 1941 г. // Ржешевский О. А. Сталин и Черчилль. Встречи. Беседы. Дискусии. Документы, комментарии. 1941-1945. – М.: Наука, 2004. – С. 34-35 / Anglijskij proekt soglashenija. 16 dekabrja 1941 g. // Rzheshhevskij O. A. Stalin i Churchill'. Vstrechi. Besedy. Diskussii. Dokumenty, kommentarii. 1941-1945. – М.: Nauka, 2004. – С. 34-35; **2. Василенко В.В.** Британская политика в польском вопросе накануне и во время Тегеранской конференции 1943 г. / В.В. Василенко // Известия АГУ. – 2005. – № 4. – С. 17-22 / Vasilenko V.V. Britanskaja politika v pol'skom vo-prose nakanune i vo vremja Tegeranskoj konferencii 1943 g. / V.V. Vasilenko // Izvestija AGU. – 2005. – № 4. – С. 17-22; **3. Василенко В.В.** Федеративные планы в отношении региона Центрально-Восточной Европы в политике польского и чехословацкого правительств в эмиграции и Великобритании, 1939-1943 гг. / В.В. Василенко // Научные ведомости Белгородского государственного университета. Серия: История Политология Экономика Информатика. – 2010. – № 7 (78). Выпуск 14. – С. 90-97 / Vasilenko V.V. Federativnyye plany v otnoshenii regiona Central'no-Vostochnoj Evropy v politike pol'skogo i chehoslovackogo pravitel'stv v jemigracii i Velikobri-

tanii, 1939-1943 gg. / V.V. Vasilenko // Nauchnye vedomosti Belgorodskogo gosudarstvennogo universiteta. Serija: Istorija Politologija Jekonomika Informatika. – 2010. – № 7 (78). Vypusk 14. – S. 90-97; **4. Гибианский Л.Я.** Проблемы Восточной Европы и начало формирования советского блока / Л.Я. Гибианский // Холодная война. 1945-1963 гг. Историческая ретроспектива / Отв. ред. Н.И. Егорова, А.О. Чубар'ян. – М.: «Олма – Пресс», 2003. – С. 105-136 / Gibianskij L.J. Problemy Vostochnoj Evropy i nachalo formirovaniya sovetskogo bloka / L.Ja. Gibianskij // Holodnaja vojna. 1945-1963 gg. Istoricheskaja retrospektiva / Отв. red. N.I. Egorova, A.O. Chubar'jan. – М.: «Olma – Press», 2003. – S. 105-136; **5. Грубинко А.** Идея европейской политической интеграции в истории международных отношений и Великобритании / А. Грубинко // Historia i Świat. – 2006. – № 5. – С. 247-262 / Grubinko A. Ideja evropejskoj politicheskoj integracii v istorii mezhdunarodnyh otnoshenij i Velikobritanija / A. Grubinko // Historia i Świat. – 2006. – № 5. – S. 247-262; **6. Дурачиньски Э.** Владислав Сикорский и Эдвард Бенеш: к чему стремились, чего достигли / Э. Дурачиньски // Славянские народы: общность истории и культуры. – М.: Индрик, 2000. – С. 341-368 / Durachin'ski J. Vladislav Sikorskij i Jedvard Benesh: k chemu stremilis', chego dostigli / Je. Durachin'ski // Slavjanskije narody: obshhnost' istorii i kul'tury. – М.: Indrik, 2000. – S. 341-368; **7. Мар'ина В.В.** Эдвард Бенеш: политик и человек. 1884-1948 / В.В. Мар'ина. – М.: Индрик, 2013. – 488 с. / Mar'ina V.V. Jedvard Benesh: politik i chelovek. 1884-1948 / V.V. Mar'ina. – М.: Indrik, 2013. – 488 s.; **8. Первая беседа с Э. Иденом.** 16 декабря 1941 г. // Ржешевский О. А. Сталин и Черчилль. Встречи. Беседы. Дискуссии. Документы, комментарии. 1941-1945. – М.: Наука, 2004. – С. 37-49 / Pervaja beseda s E.Idenom. 16 dekabrja 1941 g. // Rzheshevskij O. A. Stalin i Cherschill'. Vstrechi. Besedy. Diskussii. Dokumenty, kommentarii. 1941-1945. – М.: Nauka, 2004. – S. 37-49; **9. Стемповски Р.** Об интеграции демократических европейских государств XX-XXI в. Первые правительственные проекты и теоретические концепции / Р. Стемповски // Европа. – 2008. – № 2 (27). – С. 87-146 /

Stemplovski R. Ob integracii demokraticheskikh evropejskikh gosudarstv XX-XXI v. Pervye pravitel'stvennye proekty i teoreticheskie koncepcii / R. Stemplovski // Evropa. – 2008. – № 2 (27). – S. 87-146; **10. Duraczyński E.** ZSRR wobec projekt w konfederacji polsko-czechosłowackiej (1940-1943) / E. Duraczyński // Dzieje Najnowsze. – 1997. – z. 3. – S. 129-153; **11. Kamiński M.** Edvard Beneš kontra gen. Władysław Sikorski: polityka władz czechosłowackich na emigracji wobec rządu polskiego na uchodźstwie 1939-1943. Vyd. 1 / M. Kamiński. – Warszawa: Instytut Historii PAN, 2005. – 383 s.; **12. Křen J.** Do emigrace. Buržoazní zahraniční odboj 1938-1939 / J. Křen. – Praha: Naše vojsko, 1963. – 579 s.; **13. Němeček J.** Od spojení k roztržce: Vztahy československé a polské exilové reprezentace 1939-1945. Vyd. 1 / J. Němeček. – Praha: Academia, 2003. – 373 s.; **14. Němeček J.** Ke vztahům Milana Hodži a Edvarda Beneše za 2. Světové války / J. Němeček // Milan Hodža a integrácia strednej Európy. – Bratislava: Veda vydavateľstvo SAV, 2006. – S. 93-109; **15. Žáček R.** Projekt československo-polské konfederace v letech 1939-1943. Vyd. 1 / R. Žáček. – Opava: Slezský ústav Slezského zemskeho muzea v Opavě, 2001. – 247 s.; **16. Zemko M.** Stredná Európa v politických koncepciách Milana Hodžu a Edvarda Beneša za druhej svetovej vojny / M. Zemko // Milan Hodža štatnik a politik / Pekník M. a kol. – Bratislava Veda, 2002. – S. 319-333.

Шницер И. Е. Проект чехословацко-польской конфедерации в Центральной Европе и причины его провала в годы Второй мировой войны.

В статье предпринята попытка исследовать проект чехословацко-польской конфедерации в Центральной Европе, который в начале Второй мировой войны разрабатывался представителями польского и чехословацкого правительствами в эмиграции при активной поддержке Великобритании. Главное внимание автор уделяет взглядам и деятельности чехословацких политиков (прежде всего Э. Бенеша), которые были привлечены к проекту чехословацко-польской конфедерации, а также тем проблемам, которые помешали его успешной реализации – разное понимание формы и сущности возможного альянса,

территориальные споры, отличная внешнеполитическая ориентация двух правительств и тому подобное. Отдельно освещена эволюция взглядов советского руководства на возможность создания после войны конфедерации в Центральной Европе. Автор приходит к выводу, что именно негативное отношение к этой идеи Советского Союза и привело к провалу проекта чехословацко-польской конфедерации. Москва по сути заставила чехословацких политиков отказаться от возможного с поляками альянса.

Ключевые слова: Чехословакия, Польша, федерация, конфедерация, переговоры, Великобритания, Советский Союз, Э. Бенеш.

Shnitser I. The Project of Czechoslovak-Polish Confederation in Central Europe and Causes of Its Failure in the Years of World War II.

The article is an attempt to comprehensively research the project Czechoslovak-Polish confederation in Central Europe which was initiated at the beginning of World War II by the Polish and Czechoslovak governments in exile with the active support of Great Britain.

The author pays the main attention to the views and activities of Czechoslovak politicians (especially E. Benes) who were involved in the project of Czechoslovak-Polish confederation. In addition, there are also highlighted those issues that prevented the successful implementation of the project such as different understanding of the form and essence of a possible alliance, territorial disputes, different foreign policy orientation of the two states etc. In the article, there is separately highlighted the evolution of views of the Soviet authority on the possibility of creating a confederation in Central Europe after the war. The author concludes that the very negative attitude of the Soviet Union to this idea led to the failure of the project of Czechoslovak-Polish confederation. Essentially, Moscow forced Czechoslovak politicians to abandon a possible alliance with the Poles.

Key words: Czechoslovakia, Poland, federation, confederation, negotiations, Great Britain, the Soviet Union, E. Benes.

*Стаття надійшла до редколегії
27.05.2017 р.*